

Миланка Убипарић

Народна библиотека Србије, Београд – Србија

e.mail: milanka.ubiparip@nb.rs

ХИМНОГРАФСКИ ЛИК СВЕТОГА ЈЕВСТАТИЈА I, АРХИЕПИСКОПА СРПСКОГ*

Апстракт: У раду је представљен начин обликовања химнографског лика архиепископа Јевстатија I, сагледан у традицији српскословенског рукописног наслеђа. Посебна пажња посвећена је свакој рукописној књизи у којој се чува препис Службе Јевстатију I, с нарочитим освртом на њихову садржину. Издвојивши сва одступања и особености у садржини сваког кодекса, указано је на значај познавања текстуалног окружења које може бити другачије за сваки препис Службе. Овакав приступ посматрања литургијског песништва пружио је драгоцене податке о природи, а нарочито о значају који је култ светог Јевстатија имао у одређеном историјском тренутку и у различитим крајевима. Наведена појава сагледана је с посебним освртом на присуство химнографије Претпразновању Богојављења (празнује се исто дана када и архиепископ Јевстатије). Слика светитељског лика сагледана је и у светлу целокупног химнографског опуса аутора Службе, архиепископа Данила II. Значајним одабиром познатих мотива, њиховим већим преобликовањем и тражењем нових синтаксичких склопова, те компоновањем уз примену добро савладаних поетских образаца, Данило је обележио једну етапу у развоју српскословенског литургијског песништва посвећеног светим архијерејима.

Кључне речи: архиепископ Јевстатије I, архиепископ Данило II, српскословенско рукописно наслеђе, химнографија, служба, штовање, култ

Архиепископ Јевстатије остао је скоро неприметна личност наше историјске науке, док су неколиким књижевноисторијским и књижевнотеоријским прегледним радовима начињени само облици његова књижевног лика. Судећи, међутим, према сачуваном књижевном наслеђу, не само на српскословенском него и на рускословенском језику, јасно је да Јевстатије има посебно место у поворци светих српских црквених великодостојника. О томе сведочи развијен и целовито обликован култ овог светог архијереја наше цркве, као и дуга традиција штовања, нарочито у седишту српске патријаршије.¹

Служба архиепископу Јевстатију I уврштена је у корпус изворног српског средњовековног песништва већ средином XIX века. О овом саставу први је Ђуро Даничић најпре казивао ђацима београдског лицеја. Недуго затим своје лекције је и штампао у виду својерсног књижевно-историјског прегледа старе српске

* Рад је настао у оквиру пројекта „Обрада старог српског писаног наслеђа и израда Речника црквенословенског језика српске редакције“, који се остварује уз подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. 178030).

¹ Поповић 2016, 81-97 (са старијом литературом о формирању култа и штовању Јевстатија I).

књижевности.² Тада је научној јавности по први пут представљено скромно рукописно наслеђе ове службе, свега један препис сачуван на пергаментним листовима минеја Народне библиотеке за другу четвртину црквене године (НБ 15).³ У саставу службе, на очекиваном месту у поретку стихира и тропара, било је исписано и прошлошко житије светоме архијереју. Даничић није имао дилему да поменута дела, и служба и житије, пореклом својим припадају српскословенској књижевној традицији те је састављача њиховог, сматрао је, ваљало тражити међу српским књижевницима. Име је његово Даничићу остало непознато, као и време састављања поменутих прославних састава. Ослонивши се на дотадашње резултате проучавања наших писаних старина, на основу невеликог броја до тада познатих преписа наше изворне старе књижевности, Ђ. Даничић је поставио добре темеље новим књижевноисторијским испитивањима химнографског песништва посвећеног архиепископу Јевстатију.

У поменутом зборнику богослужбеног песништва Народне библиотеке налазила и Служба светоме Сави, што је нарочито истакао наш предани проучавалац српског писаног наслеђа. Иако језик овог рукописа није био српскословенски, Ђ. Даничић није сумњао у порекло прославних састава посвећених српским архијерејима, Сави и Јевстатију, нагласивши како језик преписа сведочи о нарочитом штовању Срба светитеља, не само на српском говорном подручју, него и на ширем, јужнословенском простору.

Крајем треће деценије XX века, Народна библиотека је купила од породице Љубомира Ковачевића један српскословенски минеј за јануар, писан на пергаменту у последњој деценији XIV века који је имао и Службу архиепископу Јевстатију (НБ 1233). Како је књига страдала у нацистичком бомбардовању Београда 1941. године, једино сведочанство о њој јесте археографски опис који је сачинио Светозар Матић. У рукопису је била исписана и Служба светоме Сави, већ тада делимично сачувана.⁴

На нова сазнања о прославним саставима посвећеним Јевстатију чекало се стотинак година. Припремајући прво издање Србљака на савременом језику, Ђорђе Трифуновић је начинио прва испитивања стилских одлика у Служби архиепископу Јевстатију.⁵ Уочена слична места у служби и житију, наметнула су логичан закључак – аутор службе је, заправо, писац житија, архиепископ Данило II (Пећки), чије име читамо већ у првим редовима текста житија. Тако је Даниловом књижевном опусу, којег чине зборник житија краљева и архиепископа српских и служба архиепископу Арсенију, прикључено још једно химнографско дело, такође посвећено једном архиепископу. Време састављања службе и даље је било недовољно прецизно одређено – постављене су хронолошке границе којима су обухваћене прве деценије XIV века. Било је то време ратних сукоба, као што су одбрана од напада Татара и Турака, али и међусобних ратова, које Данило помиње у служби и чији је очевидац могао бити. Издање текста службе као и превод на савремени језик сачињени су према тада једином познатом препису Службе архиепископу Јевстатију, сачуваном у рукописном Србљаку број 18 Народне библиотеке Србије.⁶

Још једно, донекле измењено издање текста службе на савремени српски језик, намењено широј читалачкој публици, приредио је тридесетак година касније Дамњан

2 Даничић 1925, 316-318

3 Стојановић 1903, опис број 209.

4 Матић 1952, 20-21

5 Трифуновић 1970а, 295-296.

6 Штављанин-Ђорђевић 1986, 30-34.

Петровић.⁷ Ослоњивши се на поуздане резултате испитивања својих претходника, Д. Петровић је указао на још један препис службе, сачуван такође у рукописном Србљаку.⁸ Подстакнут сазнањима о још једном, трећем препису, у необично састављеном рукописном зборнику типа конволута, Томислав Јовановић је припремио прво потпуно издање Службе на српскословенском језику.⁹

Данас српскословенско рукописно наслеђе Службе архиепископу Јевстатију чине три преписа, који су настали у временском распону од око стотињак година. Све три службе налазе се на листовима зборника различите садржине. Најстарији међу њима, чије је издање текста објављено заједно са разнотенијима, данас се чува у Легату Ђорђа Сп. Радојичића и исписан је на хартији из треће деценије XV века. Будући да у наслову службе стоји „месеца јануара“, а не „месеца тога“ што је уобичајено за заглавља минејских служби, претпостављамо да је овај препис могао бити део садржине неког зборника типа празничног минеја или србљака. Служба архиепископу Јевстатију у овом препису има стихире „на Господи вазвах“ и стихире „на стиховно“ за вечерње богослужење, као и три паримије које су исписане целе. Вечерње се завршава седалнима и тропаром светоме. Богослужбено песништво посвећено Јевстатију преплиће се у овом препису са стихирама за Претпразновање Богојављењу, које се прославља 4. јануара, као и Свети архиепископ Јевстатије. На јутрењу је исписан канон светоме архиепископу са седалним после треће песме, те кондаком и икосом после шесте песме канона. Свака песма канона завршава се катавасијом. Пажњу привлачи литургијска напомена којом се најављује песништво намењено средишњем делу јутрења – тога дана, према типичу, поју се два канона, први празнику (Претпразновању Богојављења) и други светоме. Иако канон празнику није исписан, јасно је да овај препис Службе архиепископу Јевстатију, како садржином вечерње, тако и склопом песништва за јутрење, сведочи о заједничком присуству штовања двеју памети у свим периодима дневног богослужбеног циклуса, и на вечерњи и на јутрењу.¹⁰

Веома су сличног састава и друга два преписа Службе. Старији међу њима налази се у зборнику из последњих деценија XV века.¹¹ Служба се налази у необичном текстуалном окружењу - претходи јој Служба архиепископу Арсенију, као први текст у књизи, а прати је Служба архиепископу Никодиму. До краја рукописа исписани су требнички чиновници који се тичу појединих важних етапа у духовном и хијерархијском напредовању монаха, али и други који се тичу монашког живота (нпр. монашко опело).¹² Најмлађи данас познати препис Службе налази се у зборнику који је исписан на хартији из треће деценије XVI века.¹³ Јединствена је садржина и овог зборника, настала спајањем двеју засебних кодиколошких целина – први део књиге (1a - 157б) представља празнични минеј, док је други део (158a - 253б) по садржини најближи србљаку, мада на самом почетку има и службе не само Србима светима. Службе у овом делу књиге имају необичан редослед који није успостављен према црквеном календару.

7 Данило Други 1988

8 Мошин 1971, 87-88.

9 Јовановић 2011, 75-97. У раду је дат и преглед млађе, рускословенске рукописне традиције Службе.

10 У препису Данилове Службе архиепископу Арсенију која се налази у минеју за септембар-октобар Народне библиотеке Србије (Рс 5, друга четвртина XIV века) уметнуте су и стихире мученицима Терентију и Неонили. Види: Штавланин-Ђорђевић 1979, 103-118.

11 Ново датирање рукописне збирке: Гроздановић-Пајић 1991, 45-46.

12 О садржају овог рукописа детаљније Штавланин-Ђорђевић 1984, 96-101.

13 Штавланин-Ђорђевић 1986, 30-34.

Такође, занимљива је појава „издвајања“ пролошких житија из текста службе и њихово исписивање готово у засебну садржинску целину у књизи.¹⁴

У погледу обима и структуре Службе у поменутих преписима, једино веће одступање јесте одсуство текстова паримија на вечерњи у рукопису Народне библиотеке Србије. Литургијско песништво намењено Претпразновању Богојављења присутно је у оба млађа преписа, и то на истим местима у структури обеју преписа Службе, истоветног обима. Укрштање песништва архиепископа Данила са стихирама и тропарима за Претпразновање Богојављења у оба млађа рукописа, одговара стању забележеном у најстаријем сачуваном препису Службе архиепископу Јевстатију. Обим Даниловог песништва у сва три преписа је неизмењен, као и њена структура. Занимљиво је да ниједан препис нема стихире за мало вечерње, баш као и старија редакција Службе архиепископу Арсенију.¹⁵

Мање химнографске целине посвећене Јевстатију у сва три преписа, нарочито стихире истога мелогијског обрасца чије је место у богослужбеном поретку истоветно, смењују се са одређеним стихирама на Претпразновање Богојављења, које „пада“ истога дана. Ова појава може се посматрати као траг „првог везивања“ у литургијском прослављању светог архијереја. Треба скренути пажњу на појаву исписивања целих стихира на Претпразновање, а не само њихових инципита, у виду литургијских напомена појцима, што није ретко у нашем писаном наслеђу. На овај начин, укрштањем одређених стихира за две памети које се празнују истога дана, те навођењем богослужбених текстова у пуном обиму, обележена је једна етапа у сплету њихових међусобних односа. Истовремено, овакви примери сведоче и о значају који у литургијском поретку има нова памет у тренутку прикључивања већ постојећем празнику чије је место у месечном богослужбеном поретку већ јасно одређено синаксаром.¹⁶

Још један препис Службе архиепископу Јевстатију налази се у српскословенском мињеју за јануар, данас у рукописној збирци Народне библиотеке „Кирил и Методиј“ у Софији (НБКМ 521).¹⁷ Овај препис, готово непримећен до данас у науци, најстарији је, будући да је исписан на хартији с краја треће четвртине XIV века. Софијски мињеј има и Службу светога Сави. Служба архиепископу Јевстатију исписана на крају рукописа (198а-203б) и није сачувана цела.¹⁸ На доњој белини, испод блока текста на 198б, исписана је брзописом својеврсна допуна заглавља којим се она најављује: (...) тело јего ва град пецкем нарицајет се патријар(...). Почетак и завршетак белешке данас се не виде.¹⁹

Ово је једини препис Службе који нема стихире Претпразновању него само песништво Данилово. На вечерњи су исписане стихире на Господи вазвах и стихире на стиховно, те три паримије. За разлику од три млађа преписа, нема ни седалног после треће песме канона, али има кондак и икос после шесте песме.²⁰

14 У рукопису се нижу пролошка житија патријарха Јефрема, архиепископа Арсенија и Симеона Немање.

15 Штављанин-Ђорђевић 1979, 103-118.

16 Богдановић 1997, 268-269.

17 Цонев 1923, опис 521.

18 Текст службе прекида се у стихира која следи за последњом паримијом и прати се даље од скоро првог тропара прве песме канона.

19 Текст је исписан у једном реду, али је рукопис био доста оштећен те је конзервиран. Данас се не виде ни почетак ни крај белешке.

20 За потребе овога рада нисмо вршили детаљнија текстолошка испитивања. Целовито сагледавање текста службе међусобним поређењем свих преписа предмет је студије која је у изради. Један од резултата тога рада биће критичко издање Службе на српскословенском језику.

Рукописно наслеђе Службе архиепископу Јевстатију прави је пример како изворно литургијско песништво може да мења текстуално окружење, те да се у различита времена уноси у богослужбене књиге различитог типа, а да притом сачува формалне, композиционе одлике, јасно уобличене прихваћеним поетским законима.²¹ Служба као сложена химнографска целина са текстом изразито литургијског карактера у своме трајању доживљава промене, било у својој структури, било у погледу неких нових стилских или текстуалних решења. Испратимо ли ове промене у светлу њиховог учешћа у грађењу лика светога, службу можемо посматрати као речит пример непосредног сведочења динамичког обликовања култа. Овако посматрана, химнографска дела јасно указују на степен њиховог присуства у литургијском, а онда и у књижевном и духовном животу заједнице.

Свети архиепископ Јевстатије књижевни је јунак у два жанровски различита и јасно уобличена дела средњовековне литературе – у житију и у служби.²² Њихов аутор, учени црквени великодостојник и блиски сарадник српских краљева, архиепископ Данило II (Пећки), зналачки је уобличио и хагиографски и химнографски лик Јевстатијев.²³ Архитектуру својих песничких дела Данило је изградио ослонивши се на дугу и богату традицију самосталног српског књижевног стварања.²⁴ Благотворно извориште имао је иу богатој топици византијске химнографије и старословенског литургијског наслеђа, које је, нема сумње, учени и образовани архијереј српске цркве добро познавао. Склопом својих песничких дела, нарочито правилним компоновањем складно заокружених химнографских целина намењених појединим дневним литургијским циклусима. На добро постављеним основама, Данило међу првима саставља изворно литургијско песништво у складу са новим захтевима литургијске реформе.²⁵

Избором мотива и песничких слика, као и особеним поступцима у складном грађењу ликова, Данило је довршио важну етапу самосталног развоја српског литургијског песништва посвећеног штовању светих архијереја. Више пута у Служби истиче се Јевстатијево одрицање од свих угодности земаљског живота (земаљско оставив... Свега светскога одрекнув се...) и непоколебива решеност служења Господу (Свега себе принесе Господу...). Посебну улогу у обликовању књижевног лика имају елементи исихастичке праксе којој је Јевстатије радо прибегавао на путу свога духовног сазревања. Данило их наводи неколико пута (... плотска раздраживања и земаљске пожуде постом покори и свеноћног појања молбом, сузама посејано с весељем жањеш... ниси дао својим очима сна ни веђама својим дремања, и душу твоју од похоте што ослободише сузама непрестаним чистећи...) нарочито истичући „чишћење душе сузама“. Узоран живот, одрицање и истрајност у добродетелном поступању (о камен саблазни никад се не спотаче... од земаљских немоћи сада сасвим се удалио јеси...) обезбедили су Јевстатију нарочити углед међу вернима (...трпљења узор постаде и кротости чудо, инока узор, младих разум, а старих крепитељ... На висину устрча добродетељи небеско желећи, и овим учећи све што долазе к теби о небеском мудровати од земаљских помисли уклањати се и од нечистота плотских удаљавати се...). Тако

21 Богдановић 1970, 97-129.

22 Овом приликом нисмо се детаљније бавили природом односа песничког и прозног дела посвећених архиепископу Јевстатију.

23 Шпадијер 2014, 75-94. (са старијом литературом о Данилу II и његовом књижевном раду).

24 Трифуновић 1976, 3-71. Хафнер 1974, 167-178.

25 Симић 1991, 97-103.

Јевстатије својим поступцима и начином живота постаје узор и поуздани ослонац у обликовању моралних и духовних вредности заједнице.²⁶

Чистота његова живота на земљи задивила је и саме анђеле (Красоти девственој твојој и пресветлој лепоти твојој чинови анђелски дивише се, говорећи: Како од плоти будући беспотног врага овај победи?!). Многе врлине, а нарочито непосредно проповедање праве вере, учинише га учитељем својега стада (Очистив душу и тело своје од скврњи... безлобна учитеља показав... Људи свештени, видећи пред собом начин твојега живљења, смирењем и кротошћу и божаственим учењем испуњени из медоточних усана твојих, Божју песму певаху...). Више пута у Служби наглашава се труд светог архијереја и настојање да учврсти исправно штовање Свете Тројице (...уснама својим благочасно научио јеси све да се клањају Тројици једнобитној... Изли се благодат уснама твојим... те поста пастир Христове цркве, учећи словесне овце да верују у Тројицу једнобитну у једном е божанству).

Свети архиепископ Јевстатије живео је непосредно, трудећи се да сваки дан испуни поштовањем заповести Христовог јеванђеља. Частан и праведан живот, те напори да досегне веће савршенство духа, а нарочито угледање на претходнике у ономе што је најбоље, омогућили су Јевстатију да на прави начин врши мисију архијереја и црквеног поглавара, достојног наследника на трону Светога Саве. Данило II је и у другим својим химнографским и хагиографским делима приказивао свете архијереје, Арсенија и Јоаникија, као чуваре светосавских тековина.²⁷ Нешто касније, Марко Пећки више пута је истицао како је архиепископ Никодим био наследник престола светог Саве (Каквим божанственим песмама да успојемо српског првопрестолника, Саве блаженога благодати и престола наследника...)²⁸ Убрзо је под овај свод светих српских црквених поглавара, осим светог Никодима, уведен и свети патријарх Јефрем.²⁹

Има мотива који су присутни у обе Данилове службе светим архијерејима међу којима је, на пример, богоизабраност од рођења (Арсеније - Од млада узраста Бога у себи носећи..., Јевстатије – Премудрост Божја свемоћна уселивши се у тебе, очне, од пелена те назначи благодаћу духовном...). Присуство неких поетских и стилских решења или само синтаксичких склопова и у каснијим службама црквеним поглаварима, показују како архиепископ Данило није био само црквени и духовни, него и књижевни ауторитет. Његова химнографска остварења, уобличена особеним начином избора мотива те складним књижевним поступцима у обликовању лика светог архијереја, постали су прави узор потоњим ствараоцима.

Резиме

Архиепископ Јевстатије I, као књижевни лик, обележио је црквену и духовну повесницу српских земаља у другој половини XIV века. Нема сумње да је за живота сматран истинским ауторитетом – прошао је све главне етапе монашког живота. Стекао је богато искуство аскезе, али и живота у монашкој заједници, путовао је на света места,

26 Изврсна тумачења неких места у Служби која сведоче о нарочитим врлинама и заслугама архиепископа Јевстатија, међу којима су посебно издвајени харизматичност и светост видети у: Поповић 2009, 78-79.

27 За Арсенија Данило каже: „... као земља плодна семе божаствено примив, Саве првог пастира блажено учење...“. О вези између Службе Арсенију и Службе Јевстатију: Трифуновић 1970, 292-294. О сродности Јевстатијевог и Јоаникијевог житија у: Јухас-Георгијевска 2011, 271-299.

28 О Србљаку 1974, 309.

29 О штовању патријарха Јефрема: Поповић 2006, 111-125.

био настојатељ најзначајнијег српског манастира, Хиландара, затим манастира светог арханђела Михајла на Превлаци, а онда и епископ важне српске епископије у западним крајевима. За живота је улагао изузетне напоре у борби за очување православља у Архиепископији, нарочито брунуо о радовима у жичкој Спасовој цркви где му је тело и положено након упокојења.

Време завршног обликовања Јевстатијевог култа у виду састављања химнографских дела њему посвећених, било је доба значајних промена у духовној култури српског народа. И прозно и поетско дело намењено штовању светог архиепископа Јевстатија изашло је из пера истог ствараоца, архиепископа Данила II (Пећког). Овај даровити монах, стрпљиви црквени поглавар и мудри саветник српских владара, зналачки је уобличио лик светог архиепископа поштујући високе духовне и литургијске затеве времена. Својим хагиографским саставима окупљеним у знаменитом Зборнику Данило је начинио одлучујуће кораке у обликовању култова појединих српских владара, а онда је „Сабору српских светих“ придодao и култове црквених великодостојника Арсенија, Јевстатија и Јоаникија (првој двојници је саставио и житије и службу). Својим књижевним радом, како хагиографским тако и химнографским саставима, Данило је испратио главна усмерења свога доба и књижевно-литургијски уобличио једну од централних идеја у приказивању светих архиепископа као достојних наследника престола Светога Саве.

Скраћенице:

НБ Народна библиотека у Београду (рукописна збирка пре 1941. године)
НБКМ Народна библиотека „Кирил и Методиј“ у Софији
НБС Наодна библиотека Србије, Београд
Пећ Пећка Патријаршија

Објављени извори

Данило Други (1988): *Животи краљева и архиепископа српских. Службе*. Приредили проф. др Гордон Мак Данијел, проф. др Дамњан Петровић. Данашња језичка верзија Лазар Мирковић, Димитрије Богдановић, Дамњан Петровић. Београд: Просвета – Српска књижевна задруга.

Србљак. Службе, канони, акатисти (1970). Приредио Ђ. Трифуновић, превео Д. Богдановић. Књ. I, Књ. II, Књ. III трећа, Београд: Српска књижевна задруга.

Необјављени извори

Празнични минеј за фебруар-август, друга четвртина XV века и Србљак, 1526. година (Народна библиотека Србије, Рс 18)

Србљак са требником, осма – девета деценија XV века (1475/85) (Пећка патријаршија, 78)

Литература

Д. Богдановић (1970): *Византијски књижевни канон у српским службама средњег века*, О Србљаку. Студије, Београд: Српска књижевна задруга, 97-125.

Д. Богдановић (1997): *Литургијски ритам старе српске књижевности*. Студије из српске средњовековне књижевности, Београд: Српска књижевна задруга, 263-272.

М. Гроздановић-Пајић, Р. Станковић (1991): Датирање и водени знаци српских ћирилских рукописних књига Пећке патријаршије. *Археографски прилози* 13, 7-249.

Ђ. Даничић (1925): *Ситнији списи Ђ. Даничића. I. Критика, полемика и историја књижевности*. Сремски Карловци: Српска манастирска штампарија, 316-318.

И. М. Ђорђевић (1991): *Прозне и песничке слике Данила II и српске фреске прве половине XIV века*. Архиепископ Данило II и његово доба. Међународни научни скуп поводом 650 година од смрти, Београд: САНУ, 481-495.

Т. Јовановић (2011): Служба светом архиепископу Јевстатију Данила Другог у препису XV века. *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*. Књ. LXXVII, 75-100.

Љ. Јухас-Георгиевска (2011): *Мотивска структура Житија архиепископа Јоаникија I*. Жива реч. Зборник у част проф. др Наде Милошевић –Ђорђевић, Београд: Балканолошки институт САНУ – Филолошки факултет, 271-299.

С. Матић (1952): *Опис рукописа Народне библиотеке*. Посебна издања. Књ. СХСI. Одељење литературе и језика. Књ. 3. Београд: СКА, 20-21.

В. Мошин (1971): *Рукописи Пећке патријаршије* Старине Косова и Метохије. Књ. IV – V. Приштина, 87-88 (Посебан отисак).

Л. Павловић (1965): *Култови лица код Срба и Македонаца (Историјско – етнографска расправа)*, Смедерево 79–81.

Д. Поповић (2006): Патријарх Јефрем – један позносредњовековни светитељски култ, *Зборник радова Византолошког института*. Књ. LXIII, 111-127.

Д. Поповић (2009): Цветна симболика и култ реликвија у средњовековној Србији, *Зограф* 32, 69-81.

Д. Поповић (2016): Свод српских светих у доба краља Милутина. *Манастир Студеница – 700 година Краљеве цркве*. Београд: САНУ, 81-97.

П. Симић (1991): *Архиепископ Данило II и црквени устави*. Архиепископ Данило II и његово доба. Међународни научни скуп поводом 650 година од смрти, Београд: САНУ, 97-103.

Љ. Стојановић (1903): *Каталог Народне библиотеке у Београду. IV Рукописи и старе штампане књиге*, Београд: СКА, опис 209.

Т. Суботин-Голубовић (1997): Византијска химнографија и српска литургијска књижевност, *Зборник Матице српске за славистику* 53, 71-80.

Т. Суботин-Голубовић (2007): *Једна група минеја Милутиновог времена*. Манастир Бањска и доба краља Милутина. Ниш - Косовска Митровица- Манастир Бањска, 351-359.

Ђ. Трифуновић (1976): Проза архиепископа Данила II, *Књижевна историја*, Књ. IX, 33, Београд 1976, 3-71.

Ђ. Трифуновић (1970), *Стара српска црквена поезија*, О Србљаку. Студије, Београд: Српска књижевна задруга, 9-93.

Ђ. Трифуновић (1970а): *Белешке о делима у Србљаку*. О Србљаку. Студије, Београд: Српска књижевна задруга, 295-296.

С. Хафнер (1974): Топика средњовековне српске историографије као елементарне културне и политичке оријентације, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, XL, 3-4, 167-178.

И. Шпадијер (1997): Култ светитеља и настанак службе, *Зборник Матице српске за славистику*, 53, 80-85.

И. Шпадијер (2003): Химнографски жанр и богослужбена пракса – Тодосијеви канони светоме Сименону и светоме Сави, *Зборник Матице српске за славистику*, 63, 343-351.

И. Шпадијер (2011): *Почеци старе српске црквене поезије*. Ђурђеви Ступови и Будимљанска епархија. Зборник радова, Беране - Београд 2011, 209-217.

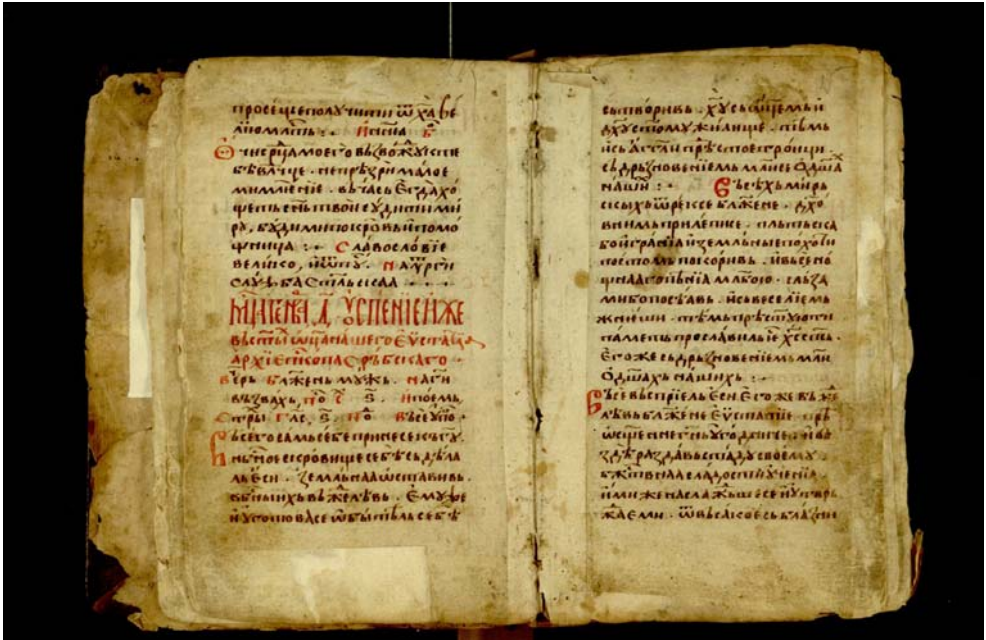
И. Шпадијер (2014), *Светогорска баштина*, Београд 2014.

Љ. Штављанин-Ђорђевић (1979): Један нови (непотпуни) препис Службе српском архиепископу Арсенију, *Археографски прилози* 1, 103-118.

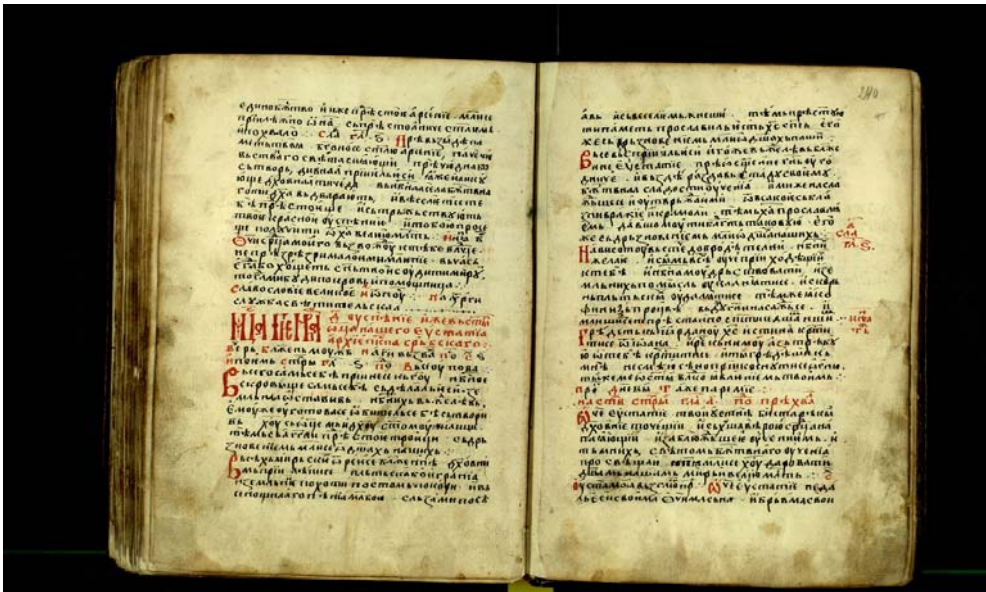
Љ. Штављанин-Ђорђевић (1984): Један нови седалан посвећен српском архиепископу Арсенију, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, Књ. XLVII и XLVIII, Св. 1-4, 96-101.

Љ. Штављанин-Ђорђевић, М. Гроздановић-Пајић, Л. Цернић (1986): *Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије*, Књ. 1. Опис јужнословенских ћирилских рукописа. Том II. Београд: Народна библиотека Србије 1986.

Цонев (1923): *Опис на славянските ръкописи в софийската Народна библиотека*. Състави Професор Б. Цонев. Т. II, София 1923, 51-52.

Србљак са требником, осма – девета деценија XV века (1475/85
(Пећка патријаршија, 78)

Празнични минеј за фебруар-август, друга четвртина XV века и Србљак, 1526. година
(Народна библиотека Србије, Рс 18)

**THE HIMNOGRAPHIC CHARACTER OF THE JEVSTATIJE I,
THE ARCHBISHOP OF THE SERBS**

Archbishop Jevstatije marked the church and spiritual history of the Serbian countries in the second half of the 14th century. Even during his lifetime he was considered a true authority - he went through all the main stages of monastic life. He gained rich experience of asceticism, but also of life in the monastic community. He traveled to sacred places, was the head of the most important Serbian monastery, Hilandar, then the head of the monastery of Saint Archangel Michael on Prevlaka, and then the bishop of an important Serbian diocese in the western Serbian region. During his lifetime, he made extraordinary efforts to preserve Orthodoxy in the Archbishopric, especially taking care of the works in the church Spasov Dom in Žiža where his body was laid down after passing.

The time of the final formation of Jevstatije's cult in the form of theof the hymnographic works devoted to him was the time of significant changes in the spiritual culture of the Serbian people. Both the prose and poetic works dedicated to the worship of Saint Archbishop Jevstatije were created by the same author, Archbishop Danilo II (of Peć). This gifted monk, a patient church chief and a wise counselor of the Serbian rulers, skillfully shaped the image of Saint Archbishop Jevstatije, fulfilling the high spiritual and liturgical requirements of the time. With his hagiographic compositions collected in the famous Monograph, Danilo made decisive steps in shaping the cults of certain Serbian rulers, and then he added to the "Serbian Saints Council" the cults of the Church's generals Arsenije, Jevstatije and Joanikije (for the former two he composed both the biography and the service). By both his hagiographic and hymnographic literary work, he followed the main tendencies of his time and literally and liturgically shaped one of the central ideas in presenting the holy archpriests as worthy heirs to the throne of Saint Sava.

